

Woorden met een verleden

Nicoline van der Sijs Illustraties Zander Dekker

HOE HET NEDERLANDS EN DE MAROKKAANSE TALEN ELKAAR BEÏNVLOEDDEN.

'VREEST GOD'

De eerste intensieve contacten tussen Nederland en Marokko ontstonden begin zeventiende eeuw, toen de actieradius van Nederlanders zich ging uitstrekken naar andere continenten dan Europa. Nederlandse schepen bevoeren de oceanen om handelsproducten naar de Republiek te halen. Op weg naar Azië zeilden ze langs de westkust van Afrika. In 1605 deden zij voor het eerst de Marokkaanse havenstad Agadir aan. Hier vestigden de Nederlanders een belangrijke handelspost van de

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Het opschrift op de toegangspoort naar de burcht, de kasjba, van Agadir toont nog steeds de vroegere Nederlandse aanwezigheid: 'Vreest God ende Eert den Koning - 1746', gevolgd door de Arabische vertaling. De burcht zelf werd al in 1572 gebouwd. In 1960 werd hij bij een aardbeving verwoest, maar de toegangspoort, inclusief het Nederlandse opschrift, is herbouwd en vormt nu een toeristische attractie.

KONIJNEN

Een van de producten die de Nederlanders naar Marokko exporteerden, was thee, die eerst uit China en later vanuit Java werd aangevoerd. Via het Tasjelhiyt-dialect van Agadir heeft het Nederlandse leenwoord 'thee' zich verbreid over de Tamazight-varianten (Berbers) van Marokko, waar thee *atay* heet. Het Marokkaans-Arabisch heeft het woord vervolgens uit het Tamazight geleend.

Berberoloog Harry Stroemer identificeerde in een publicatie uit 2007 nog enkele andere Nederlandse woorden in het Tasjelhiyt-dialect van Agadir. Van het Nederlandse 'schipper' is *ashibar* afgeleid - 'tweede man op het schip na de kapitein'. Een noviteit die de Nederlanders - tot grote schade van de lokale vegetatie - naar Marokko brachten, was het konijn, waarvan de naam als *aqnin* werd overgenomen: op VOC-schepen werden levende konijnen meegenomen als nooddrantsen. Die zetten de Nederlanders op de heenreis uit op eilandjes voor de kust van Zuid-Marokko, zodat ze bij terugkeer op konijnenjacht konden gaan.

LIEFJE

Zoals bekend trekken sinds de jaren zestig van de twintigste eeuw Marokkanen naar Nederland wegens de werkgelegenheid. Van hen spreekt circa 70 procent als thuistaal Tamazight (Berbers), de rest Marokkaans-Arabisch. De meesten hebben banden met Marokko gehouden, en een deel is ook weer teruggegaan. Hierdoor zijn, zo heeft arabist Roel Otten geconstateerd, enkele Nederlandse leenwoorden bekend geworden in het Tamazight van Noord-Marokko, namelijk *asbak* (*azwag*, *azbag*), *kast* (*l-kasta*), en *schoonmaak* (*shkhunmak*). Daarnaast is de juridische term *illegaal* (*alikhhar*) overgenomen. Een leenwoord dat al dateert uit de jaren zeventig, is *lif inou* - mijn liefje. Dit wordt voornamelijk gebruikt in liefdesliedjes en is in die context geheel ingeburgerd, waarschijnlijk vanwege de lieflijke, lichte klank.

HABIBI

Het Nederlands heeft recent ook leenwoorden uit het Marokkaans-Arabisch en het Tamazight overgenomen. Aanvankelijk hadden de talen uit Marokko in Nederland niet veel status, maar dat is in deze eeuw duidelijk veranderd. Belangrijke Nederlandstalige schrijvers, zoals Abdelkader Benali, Mohammed Benzakour en Hafid Bouazza, zijn van Marokkaanse afkomst. Marokkaanse jongeren hebben invloed op de muziekcultuur - denk aan rappers als Ali B. en Raymzter.

De succesvolle film *Shouf Shouf Habibi* ('Kijk, kijk, schatje') schetste in 2004 een humoristisch beeld van de multiculturele samenleving en het verschil tussen de eerste generatie Marokkanen, die geen of nauwelijks Nederlands sprak, en de tweede generatie, die integreert in de maatschappij. Dankzij de film raakte het leenwoord *habibi* 'mijn schatje, mijn liefje' algemeen bekend, en dus kun je op internet lezen 'Nog n uurtje, dan is mijn *habibi* jarig.' Zo hebben we liefje uitgeleend, en *habibi* teruggekregen.

Verreweg de meeste leenwoorden uit Ma-

rokkaanse talen zijn te vinden in de straattaal. De meeste leenwoorden komen uit het Marokkaans-Arabisch; de invloed van het Tamazight is kleiner. Dit komt waarschijnlijk doordat Tamazight in de ogen van Marokkaanse jongeren van de tweede generatie een lager prestige heeft dan het Arabisch.

De spelling ligt niet vast, de woorden worden min of meer volgens de uitspraak gespeld. Jongeren gebruiken de Marokkaans-Arabische aanspreekvorm *sahbi* 'mijn vriend' ('*hee sahabi* hoe is het ermee'). Als geheimgtaalwoord gebruiken ze *floes*, 'geld' ('ik heb geen *floes*').

Het Tamazight heeft aan de straattaal onder meer de scheldwoorden *ebelo* ('gek') en *zemer/zem(m)el/zehma* (onder meer: 'homo') geleverd, en voorts *koead* ('donder op'), *floe* ('bah, ik spuug erop'), en *zien* ('liefje'). Een geheimgtaalwoord is *ibanas/ibash* ('politie').

Het is niet waarschijnlijk dat deze taal op korte termijn zal doordringen tot het Standaardnederlands. Voorlopig zijn zinnen als '*tazman* ik mis jou *floe ewa* maak even tijd voor mij' alleen in chatboxen en op straat te vinden.

TALEN IN MAROKKO

Oorspronkelijk werd in Noord-Afrika, inclusief Marokko, Tamazight of Berbers gesproken. Tamazight is de benaming voor een groep talen die heel in de verte verwant zijn aan het Arabisch. Vanaf de zevende eeuw verbreedden de Arabieren en het Arabisch zich over Noord-Afrika en verloor het Tamazight grondgebied. In Marokko worden tegenwoordig drie varianten van het Tamazight gesproken: Tarifit in het Rif-gebied (Noord-Marokko), Tamazight in Midden-Marokko, en Tasusit of Tashelhiyt in het zuiden, waar Agadir ligt.

Het Arabisch kent verschillende variëteiten. Van de zesde tot de achtste eeuw na Christus werd wat we noemen klassiek Arabisch gesproken. Als cultuur- en boekentaal is dit tot heden in gebruik. De twintigste-eeuwse verschijningsvorm van deze boekentaal, ontstaan aan het eind van de negentiende eeuw, wordt Modern Standaard Arabisch genoemd. Dit is de officiële taal van de landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Daarnaast kent elke regio een of meer spreektaalvarianten die sterk van elkaar, en nog sterker van het klassiek Arabisch verschillen: Marokkaans-Arabisch, Egyptisch-Arabisch, et cetera. De eerste generatie Marokkanen in Nederland spreekt Marokkaans-Arabisch of Tamazight (de laatste zijn meestal tweetalig) en kent meestal maar zeer beperkt Modern Standaard Arabisch. De tweede en derde generatie Marokkanen spreekt meestal ook Marokkaans-Arabisch of Tamazight, maar zeer beperkt.

MAROKKAANS-ARABISCHE WOORDEN DIE IN STRAATTAAL WORDEN GEBRUIKT

GROETEN:
beslama 'dag'
ewa/iwa 'hallo, hé?'
sala(a)m 'dag'
wasalaam 'dag'
salaam halikoem 'gegroet'

UITROEPEN:
hamdoulallah 'goddank'
tazz/tezz 'shit!'
whoella/wollah 'ik zweer het' (letterlijk: bij Allah)

STRAATTAAL

Straattaal is de groepstaal van jongeren in de steden. Het is een mengtaal van Nederlands met daardoorheen al of niet aangepaste of vervoemde woorden uit andere talen en nieuwe, zelfbedachte woorden. Het aandeel van vreemde talen (Tamazight, Marokkaans-Arabisch, Papiamenta, Sranang, Turks, Engels) verschilt per stad en per groep. De woordenschat van straattaal is vluchtig, en jongeren die overgaan naar een nieuwe levensfase, omdat ze van school af gaan, een baan krijgen of een gezin stichten, houden op met het gebruik van straattaal.